

YOSHLAR ORASIDAGI ISHSIZLIKNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Eleusinova Qatira Turar qizi, Berdaq
nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
“Iqtisodiyot” ta’lim yo‘nalishi talabasi

Yoshlar ishsizligi 15 dan 24 yoshgacha bo‘lgan, ish joyi yo‘q, lekin ish izlayotgan ishchi kuchining ulushini bildiradi. Yoshlar ishsizligi umumiy ishchi kuchidagi ishsizlikdan farq qiladi, chunki yoshlar ishsizligi darajasi butun dunyo bo‘ylab kattalarnikidan doimiy ravishda yuqori bo‘ladi, Yevropa Komissiyasi hisobotiga ko‘ra, 2014-2024-yillarda Yevropa Ittifoqi yoshlari ishsizlik darajasi umumiy ishsizlik darajasidan taxminan ikki baravar yuqoriligicha qolmoqda. Yoshlar ishsizligi murakkab masala, chunki u ko‘pincha irqchilik, sinf, jins va kasta kabi boshqa ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklar bilan kesishadi. O‘zbekistonda yoshlar o‘rtasidagi ishsizlik darajasi taxminan taxminan 2024-yilda 10,94%. Bu ko‘rsatkich 15-24 yosh toifasidagi ishsizlar, lekin faol ish izlayotgan ishchi kuchining foizini bildiradi. O‘zbekistonda umumiy ishsizlik darajasi yoshlar o‘rtasidagi ishsizlik darajasidan ancha past bo‘lib, 4,5% atrofida. Yoshlar ishsizligi darajasi so‘nggi yillarda biroz o‘zgardi, lekin umuman olganda, umumiy ishsizlik darajasidan yuqoriligicha qolmoqda.

Yoshlar - jamiyatning eng faol, bilimli va yangilikka ochiq qatlamidir. Ular har qanday mamlakatning kelajagi va iqtisodiy o‘rishini ta’minlovchi asosiy kuch hisoblanadi. Biroq so‘nggi yillarda nafaqat dunyoda, balki O‘zbekistonda ham yoshlar o‘rtasida ishsizlik darajasi oshib bormoqda. Bu faqat ijtimoiy muammo emas, balki milliy iqtisodiyotga ham bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu maqolada yoshlar ishsizligining asosiy sabablari, uning iqtisodiyotga ta’siri va yechim yo‘llari muhokama qilinadi.

Yoshlar o‘rtasidagi ishsizlik ko‘p omilli muammodir. Bunga aniq bir sabab emas, juda ko‘p omillar keltirish mumkin.

Uning birinchi sababi - ta’lim tizimi bilan mehnat bozori o‘rtasidagi tafovutdir. Oliy o‘quv yurtlarida olingan nazariy bilim ko‘pincha amaliy mehnat talablari bilan

mos kelmaydi. Ko'nikmalar yetishmaydi, ya'ni ta'lim maskanlari mehnat bozorlari bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa o'rnatishmaydi. Bu esa albatta yoshlar orasidagi ishsizlikka ta'sir etadi.

Ikkinchi sabab - ish tajribasining yo'qligi. Ish beruvchilar odatda tajribali mutaxassislarni afzal ko'radi. Yoshlar esa yangi bitirgan bo'lgani uchun tajriba orttirishga imkon topa olmaydi va shu sababdan ish topishga qiynalishadi.

Uchinchi omil - hududiy tengsizlik. Qishloqlarda ish o'rinarining yetishmasligi - yoshlarni shaharga ko'chishga yoki umuman ishsiz qolishga majbur qiladi, va shaharlarda ish o'rinalari ko'p bo'lgani bilan unga joylashishda har xil muammolar kelib chiqishi tabiiy.

To'rtinchi sabab - tadbirkorlik ko'nikmalarining pastligi. Ko'plab yoshlar o'z biznesini boshlashga jur'at qilmaydi yoki bilimga ega emas. Bu maktab davridan yoki universitet davrlarida biznes haqida, ishbilarmonlik haqida bilimlar yetarli berilmasligidan kelib chiqishi mumkin.

Yana bir sabab - iqtisodiy strukturaning o'zgarishi. Texnologik taraqqiyot sababli ba'zi kasblar yo'qolib, yangilari paydo bo'lmoqda. Yoshlar bu o'zgarishlarga tezda moslasha olmay qolmoqda. Bunga IT va shunga bog'liq sohalarni keltirish mumkin. Albatta, yoshlarning ishsiz qolishi milliy iqtisodiyotga ta'sir etadi u bir nechta yo'nalishda zarar yetkazadi.

1. Ishchi kuchining ishsiz yotishi - ya'ni inson resurslaridan to'liq foydalanilmasligi. Har bir ishsiz yosh - foydalanilmagan iqtisodiy imkoniyatdir. Imkoniyotdan to'g'ri foydalanmaslik esa qiyinchilikka olib keladi.

2. Byudjet tushumlarining kamayishi. Ishsizlar soliq to'lamaydi, bu esa davlat daromadlarini qisqartiradi.

3. Ijtimoiy xarajatlarning oshishi. Yoshlar uchun nafaqalar, subsidiyalar, ijtimoiy dasturlar - bular davlat byudjetiga yuk bo'ladi.

4. Noformal iqtisodiyot va ijtimoiy beqarorlik. Ish topolmagan yoshlar ba'zida noqonuniy yo'llarga murojaat qiladi, bu esa jinoyatchilikning oshishiga olib keladi. 2025 yilda O'zbekistonda yoshlar o'rtasidagi ishsizlikka qarshi kurash yangi bosqichga

qadam qo'yadi. Yetakchilarga yoshlar o'rtasidagi ishsizlikning yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlari, jumladan, yoshlarning noqonuniy faoliyatga, diniy ekstremizmga yoki jinoyatchilikka tushib qolish xavfi haqida eslatib o'tildi. Yunusobod, Asaka, Sharof Rashidov, Chiroqchi, Pstdarg'om tumanlari, Olmaliq va Buxoro shaharlarida ahvol ayniqsa qoniqarsiz, deb topildi.

5. "Miya oqimi" (brain drain). Qobiliyatli yoshlar boshqa davlatlarga o'qishga yoki ishlashga ketadi. Bu esa mamlakatning intellektual salohiyatini kamaytiradi.

Yoshlar ishsizligini kamaytirish uchun quyidagi yo'nalishlarda tizimli choralar zarur:

1. Ta'limni mehnat bozoriga yaqinlashtirish. Amaliy mashg'ulotlarga asoslangan dual tizimni rivojlantirish. Bu borada davlatimizda yaqin yillarda katta ishlar amalga oshirilmoqda va natijalari kutilmoqda.

2. Kasbiy yo'naltirish xizmatlarini rivojlantirish. Maktab bosqichidan boshlab kasb tanlash bo'yicha maslahat berish va kasbga yo'naltirish darslarini to'g'ri olib borish.

3. Yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash. Startaplar uchun grantlar, treninglar, soliq imtiyozlari. 2025-yilda O'zbekistonda yoshlar o'rtasidagi ishsizlikka qarshi kurashish borasidagi sa'y-harakatlar sezilarli darajada oshirilmoqda, katta byudjet ajratilmoqda va turli dasturlar ishga tushirilmoqda. ning rejalashtirilgan byudjeti bilan keng ko'lamli bandlik dasturi 126 trillion so'm (10 milliard dollarga yaqin)mikro-loyihalarni yaratish, kreditlar berish, kasb-hunar va tillarni o'rganishga qaratilgan. Bundan tashqari, 400 million dollarlik jamg'arma yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlaydi, bunda banklar va moliya institutlari yoshlarga kredit va moliyaviy yordam berishda muhim rol o'ynaydi.

4. Stajirovka va amaliyot dasturlarini kengaytirish. Bitiruvchilarga korxonalarda tajriba orttirish imkonini berish.

5. Hududiy iqtisodiy rivojlanishga e'tibor. Qishloqlarda kichik biznesni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish.

Muammoli jihatlar:

Ko'p hollarda yoshlar o'z qiziqishiga mos kasbni emas, balki ommaviy bo'lgan yo'nalishlarni tanlaydi - bu esa ortiqcha mutaxassislar soniga olib keladi. Mehnat bozorida ko'plab ish o'rinlari mavjud, biroq ular uchun malaka va zamonaviy ko'nikmalar yetishmaydi (IT, marketing, muhandislik). Davlat tomonidan ayrim dasturlar mavjud, biroq axborot yetkazish va monitoring ishlari sust - yoshlar bu imkoniyatlardan xabardor emas.

Dunyo tajribalaridan misol keltiradigan bo'lsak, Germaniya davlatida dual ta'lim tizimi orqali yoshlar o'qish bilan birga ishlab, ish tajribasini oladi, natijada yoshlar o'rtasidagi ishsizlik 7% dan past, Janubiy Koreya davlatida esa "Youth Start" dasturi orqali 18–35 yoshdagi yosh tadbirkorlar uchun maxsus grantlar va inkubator markazlar tashkil etilgan, bu esa yoshlar uchun katta rag'batlantirish. Qo'shni Qozog'iston davlatida esa "Yoshlar amaliyoti" dasturi bilan OTM bitiruvchilari davlat idoralari yoki kompaniyalarda 6-12 oy muddatda amaliyot o'tashi mumkin.

Bunda men ham o'z fikr va taklifimni keltirib o'tmoqchiman:

1. "Yoshlar mehnat portali": Maxsus onlayn platforma orqali yoshlar bo'sh ish o'rinlari, amaliyot, stajirovka va freelancing imkoniyatlaridan foydalanishi mumkin. Hozirgi davrda hamma telefonnan foydalangani bois, bu yoshlar uchun juda qulay.

2. Tadbirkorlikni erta yoshdan rivojlantirish: Maktablarda "Biznes asoslari" darslarini joriy etish orqali yoshlar o'z loyihalarini yaratishni o'rganadi va biznes haqida kengroq tushunchaga ega bo'ladi, tavakkalchilik sirlarini o'rganadi.

3. "StartUp Village" loyihasi: Har bir viloyatda yoshlar uchun innovatsion g'oyalar markazlari tashkil etish orqali ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, buni hattoki olish hududlatda amalga oshirish.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar o'rtasidagi ishsizlik nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy muammo hamdir. Agarda yoshlarning salohiyati to'liq ishga solinmasa, davlatning barqaror rivojlanishi xavf ostida qoladi. Shu boisdan ta'lim, ishga joylashtirish va tadbirkorlik yo'nalishlaridagi islohotlar faqat yoshlar uchun emas, balki butun jamiyat manfaatiga xizmat qiladi. Yoshlar imkoniyatga ega bo'lsa - mamlakat iqtisodiyoti ham rivojlanadi.

Фойдаланилган адабиётлар

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasi. (2024). Yoshlar ishsizligi statistikasi bo‘yicha ma’lumotlar. <https://stat.uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi. (2023). Mehnat bozori va yoshlar siyosatiga oid tahliliy hisobot.
3. Islomov, I. (2022). Ishsizlik va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
4. Siddiqov, A. (2021). Yoshlar ishsizligining kelib chiqish omillari va bartaraf etish choralari. Jurnal: Iqtisod va Jamiyat, №2, 45–50-betlar.
5. Jahon banki. (2022). Uzbekistan: Jobs, Growth and Inclusion. World Bank Country Report. <https://www.worldbank.org>
6. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO). (2023). Global Employment Trends for Youth 2023. <https://www.ilo.org>
7. Nazarova, D. (2020). Yoshlar bandligini ta’minlashda tadbirkorlikni rivojlantirishning ahamiyati. Iqtisodiy taraqqiyot jurnali, №4, 33–37-betlar.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2021-yil 13-yanvar). “Yoshlar – kelajagimiz” davlat dasturi to‘g‘risida.
9. <https://yoshlarkelajagimiz.uz/en/uzbekistans-efforts-to-combat-youth-unemployment-reach-a-new-phase/>